Operatie Steenbreek

Door de ogen van een tuinvrouw

Sinds 2015 neemt de KNNV deel aan Operatie Steenbreek, een initiatief om de verstening van tuinen om te zetten in vergroening. Ellen Smal doet al jaren aan het vergroenen van haar kleine stadstuin in Harderwijk. Zij geeft hier vijf tips voor natuurlijk tuinieren.

Tekst Ellen Smal

In Natura 3 van 2016 lees ik dat het gezamenlijke oppervlak van alle Nederlandse tuinen vijf maal zo groot is als dat van de Oostvaardersplassen. In al die tuinen leven allerlei 'wilde' dieren en planten. Over wilde plantentuinen is een boek geschreven dat inmiddels klassiek is: *Wilde plantentuinen* van J. Landwehr en C. Sipkes (1974). Op de achterflap staat deze wervende tekst: "Wie een ecologische tuin wenst en die ziet als een tuin 'waar je alles maar z'n gang laat gaan, dan hoef je er niets meer aan te doen', krijgt de raad: 'Beleg de tuin met tegels en koop een ligstoel.'" Dit boek is voor mij een leidraad geweest bij het avontuur dat natuurlijk tuinieren is. Daarnaast gaf het boek van Henk van Halm *Natuur dicht bij huis* (1983) meer inzicht in genieten op de vierkante centimeter.

***Tip 1* Overleg met de buren over de verschillen in opvattingen over het inrichten van je tuin**

Mijn eerste schreden op het natuurvriendelijke tuinpad heb ik in Ermelo gezet. Ik begon met de voortuin vol met aardappels te poten, omdat die goed zouden zijn om onkruid te bestrijden. Ik had ze nog niet in de grond of ik las dat er geen onkruid bestaat… Inmiddels was ik er wel achter gekomen, dat er dan misschien geen



Een grote variatie aan natuurlijk ogende planten, ze hoeven niet inheems te zijn. Foto: Ellen Smal

onkruid bestaat, maar dat er zich toch ongewenste planten in je tuin kunnen vestigen en dat het verstandig is die, zo niet uit te roeien, dan toch in toom te houden. Denk aan kweekgras, haagwinde en zevenblad. In de voortuin van onze buurman, een militair, stonden zelfs de grassprieten in het gelid. En toen begon ik te tuinieren met planten die ik 'wild' noemde als de buurman ernaar vroeg. De zaden die vanuit mijn tuin zijn territorium binnenvielen werden niet altijd in dank aanvaard.

Tip 2 *Zet een hosta in je tuin*

Er zijn ook wilde dieren in de tuin, zoals slakken. Via via heb ik wijngaardslakken gekregen; dat leek me wel passend omdat er ook een druif in de tuin groeit. Wijngaardslakken zijn een delicatesse, maar ik ben vegetariër, dus ze hebben van mij niets te vrezen. Slakken eten in een tuin vooral afval. Als je de tuin tenminste niet steeds aanharkt. En huisjesslakken hebben vaak van die mooie huisjes. Naaktslakken worden echt door niemand die ik ken gewaardeerd en hoewel ze er vast bij horen, word ik niet blij van een invasie van die gladde slijmerige wezens. De eitjes van naaktslakken zien eruit als ronde witte bolletjes. Huisjesslakken eten die eitjes en gelukkig heeft ook de wijngaardslak de eieren van de naaktslak op het menu staan. En als er kikkers, padden, spitsmuizen, egels, mollen en kraaien in de tuin zijn, moet een naaktslak voor zijn leven vrezen. Het is een wonder dat ze de jungle van een doodgewone tuin overleven.

Slakken zijn dol op het hostablad, en bij voldoende hosta laten ze de rest van de planten met rust. Die tip stond in *Oase*, tijdschrift voor vrienden van natuurlijke tuinen. En kruiden als mosterd, salie, tijm en Oost-Indische kers houden slakken op afstand.

Tip 3 Weet wat je in je tuin haalt

Al doende leerde ik iets over verschillen in grondsoort. Bij onze verhuizing vanuit Ermelo naar Harderwijk nam ik een stukje hondsdraf mee dat spontaan was



Egels eten naaktslakken. Foto: Harm Werners



Ellen Smal in haar tuin. Foto: John Smal



De brede wespenorchissen kwamen spontaan op tussen de stenen van het tuinpad. Foto: Ellen Smal

Operatie Steenbreek

Operatie Steenbreek is een landelijke actie van gemeenten, kennisinstituten en natuurorganisaties. Het doel is particulieren te enthousiasmeren om hun tuinen groener in te richten en verstening te stoppen. Verstening geeft veel wateroverlast, bijvoorbeeld na hoosbuien. Verstening leidt tot vermindering van biodiversiteit, verhoogde temperatuur in de stad, verhoogde concentratie van fijnstof en een minder fijne leefomgeving.
De KNNV maakt deel uit van Operatie Steenbreek en biedt gemeenten expertise aan om een netwerk van Tuinambassadeurs op te leiden. Tuinambassadeurs hebben veel kennis en ervaring met natuurlijk tuinieren. Zij geven tips en laagdrempelig advies bij het inrichten van de tuin met meer natuur en minder steen. KNNV-afdelingen en andere lokale vrijwilligers kunnen ook actief worden in Operatie Steenbreek, bijvoorbeeld door het organiseren van cursussen en lezingen.
(Marijke van Woerkom)


Gele trilzwam. Foto: Chris & Ada Herzog

opgekomen. Ik had niet voorzien dat de zanderige grond in Ermelo niet te vergelijken is met de redelijk vruchtbare grond van onze tuin in Harderwijk. Dag in dag uit ben ik bezig geweest met het uitroeien van de plaag die de hondsdraf was geworden. Ik droomde er zelfs van. Zeepkruid is een andere misser geweest, niet weg te krijgen, en het betekent nog steeds elk voorjaar werk om het zoveel mogelijk in te perken. Dan is er nog hop, een woekeraar eerste klas, maar die laat ik in de haagbeuk klimmen, omdat de hopbellen zo mooi zijn. En hop is de waardplant voor de gehakkelde aurelia. Ik moet bekennen dat ik niet erg recht in de leer ben wat betreft de planten die ik in mijn tuin toelaat. Het gaat mij om een sfeer van natuurlijk ógende planten, niet om een verzameling planten die persé inheems zijn. Springbalsemienen bijvoorbeeld vind ik onweerstaanbaar, omdat ze tot laat in het seizoen aantrekkelijk zijn voor onder andere hommels. Ze hebben een vaste plek waar ik ze gedoog en ik dun ze, als ze in het voorjaar massaal opkomen, uit. Zelfs Romke van der Kaa, een tuinman die niet voor een kleintje vervaard is, raadt dit af. Ik heb ook met berenklauw en groot hoefblad geëxperimenteerd. Niet doen!

Tip 4 Maak het niet te ingewikkeld

En dan nog een anekdote over een experiment dat gelukkig niet leidde tot veel extra werk: ik bestelde overmoedig een zakje zaad ‘orchideeën, wilde species’ en vroeg aan een orchideeënkenner uit onze KNNV-afdeling om zaaiadvies. Dit kreeg ik te horen:
“Zoek een half beschaduwde plek van een halve vierkante meter, steek daar de grond twee steken diep uit. Haal een paar zakken (rood-wit-blauw) kattengrit van gedroogde klei. Doe er wat steenslag (fijn grint) en bosgrond (humus) bij, en een paar zakken grond van molshopen uit de polder en een paar handjes kalk. Beplant dit geheel dan met minstens zeven plantjes *Cotula potentillina* en *Cotula pyrethrifolia*. Als dat een jaar ligt en uitgroeit, kun je het jaar daarop zaaien. Let op: alleen als het windstil is. Af en toe bijgieten met gewoon leidingwater en niet mesten, schoffelen of spitten. Dan heb je kans op rietorchissen, die zijn ’t minst kieskeurig en bloeien na drie jaar meestal voor het eerst…” Jaren later kwamen er spontaan brede wespenorchissen op tussen de natuurstenen van het tuinpad.

Tip 5 Verzet niet te veel werk, zeker niet in het najaar

Een aantrekkelijk aspect van tuinieren met wilde planten is dat ze zich spontaan uitzaaien of zich anderszins vestigen op plekken die ze zelf uitzoeken en daarom dus geschikt zijn. Er hoeft niet gespit te worden of geharkt en de najaarsschoonmaak kun je overslaan. In mijn tuin komen soms spontaan parasolzwammen op en een keer een gele trilzwam, misschien juist omdat ik de zaak op veel plekken met rust laat. Ik heb hopbellen geoogst en gedroogd – dat moet binnenshuis gebeuren – en ik hoor de kleine zwanen roepen in het Wolderwijd. De voederplank kan weer uit de schuur gehaald en de tuin is klaar voor de winter.

Hopelijk inspireren mijn tips en ervaringen anderen om wilde planten een kans te geven in de tuin. Een groene tuin vraagt tijd en aandacht, maar zoveel werk is het nu ook weer niet en je kunt er enorm veel plezier aan beleven! <

Ellen Smal is lid van de KNNV-afdeling NW-Veluwe.


Rups van de gehakkelde aurelia.
Foto: Chris & Ada Herzog


Wijngaardslak.
Foto: Chris & Ada Herzog